

Józef Sspilecki

DWUDZIESTOLECIE GLIWICKIEGO ODDZIAŁU POLSKIEGO
TOWARZYSTWA FIZYCZNEGO (1948-1968)

Stresszczenie. W artykule omówiono najważniejsze wydarzenia z historii Gliwickiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Fizycznego za 20 lat jego istnienia.

Gliwicki Oddział Polskiego Towarzystwa Fizycznego powstał jako drugie Towarzystwo Naukowe po Gliwickim Oddziale Polskiego Towarzystwa Matematycznego. Przez długi czas był on jedynym stowarzyszeniem naukowym, skupiającym u siebie pracowników fizyki, elektrotechniki i mechaniki. Specjalnie silne były powiązania z przedstawicielami elektrotechniki i następnie automatyki. Wpłynęło to bez wątpienia na działalność naukową Oddziału.

Mimo powstania nowych towarzystw naukowych (dnia 28.10.1958 Gliwickiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Mechaniki Teoretycznej i Stosowanej, dnia 21.03.1961. Gliwickiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Elektrotechniki Teoretycznej i Stosowanej, dnia 11.03.1963. Gliwickiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Akustycznego) kontakt między nimi i Polskim Towarzystwem Fizycznym jest bardzo silny. Przejawia się to w ten sposób, że członkowie Polskiego Towarzystwa Fizycznego należą również do innych towarzystw naukowych, biorą czynny udział w zebraniach, wygłaszając referaty naukowe.

Tematyka posiedzeń naukowych Towarzystwa ulegała z biegiem czasu zmianom. Gdy wzrosła liczba samodzielnych pracowników nauki, doktorów i docentów tematyka Oddziału stała się coraz bardziej fizykalna.

Jeśli chodzi o ośrodki naukowe, to Gliwicki Oddział Polskiego Towarzystwa Fizycznego skupiał u siebie pracowników katedr fizyki Politechniki Śląskiej oraz Śląskiej Akademii Medycznej w Zabrze-Rokitnicy. W roku 1956 zgłasza swój akces grupa fizyków z Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach, która ze względu na trudności z dojazdami prowadzi następnie swą działalność niezależnie. Fakt, że Gliwicki Oddział Polskiego Towarzystwa Fizycznego skupia u siebie pracowników z różnych ośrodków, jest z jednej strony korzystny, gdyż dzięki temu liczebność Oddziału jest duża i wynosi obecnie ponad 90 członków. Z drugiej strony wynika z tego mała operatywność spowodowana trudnościami dojazdowymi oraz wynikającymi z niemożności uzgodnienia czasu wspólnego na posiedzenia naukowe. Wskutek tego działalność naukowa poszczególnych ośrodków przebiega niezależnie, z tym, że większe akcje np. Zjazd Fizyków były przeprowadzane wspólnymi siłami.

W dniu 05.09.1967 powstaje Sekcja Biofizyki, obejmująca dwie Katedry Śląskiej Akademii Medycznej: Katedrę Fizyki pod kierownictwem prof. dra Mariana Puchalika i Katedrę Chemii Ogólnej pod kierownictwem doc. dra Tadeusza Wilczoka.

Utworzenie Gliwickiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Fizycznego zostało zdecydowane na zebraniu organizacyjnym dnia 18.02.1948 roku. Jako członkowie założyciele figurują profesorowie: dr inż. Tadeusz Malarski i dr Marian Puchalik oraz szereg asystentów: mgr Marian Konopacki, mgr Józef Szpilecki, mgr Zofia Wąsowicz, mgr inż. Jacek Ruczajewski, mgr Zofia Bal, mgr Bolesław Matuła, mgr inż. Wiktor Mazurkiewicz, mgr Irena Postępska, Franciszek Kumaszka i Zofia Stankiewicz.

Wybrano Zarząd Oddziału z prof. drem inż. Tadeuszem Malarskim na czele, mający na celu zalegalizowanie statutu, który pełnił swe funkcje do dnia 21.10.1949.

W oparciu o zatwierdzenie statutu Polskiego Towarzystwa Fizycznego przez Zarząd Stołecznego Miasta Warszawa (dnia 13.09.1948.) został zatwierdzony przez Zarząd Miejski Gliwice statut Oddziału w dniu 09.07.1949.

Z zarządów Oddziału wymienię jedynie przewodniczących. W latach 1949 do 1951 przewodniczącym był prof. dr Tadeusz Malarski, następnie do roku 1952 prof. dr Marian Puchalik. W latach od 1952 do 1955 prof. dr Kazimierz Gostkowski, w latach 1955 do 1956 mgr Marian Konopacki, następnie do roku 1958 mgr Józef Szpilecki. Z kolei przewodniczącą Oddziału była mgr Irena Postępska, w czasie zaś od 1960 do 1968 prof. dr Kazimierz Gostkowski. Od roku 1958 przewodniczącym jest prof. dr Włodzimierz Mościcki.

Na szczególne podkreślenie zasługuje długoletnia ofiarna praca prof. dra Kazimierza Gostkowskiego, który przez wiele lat kierował Gliwickim Oddziałem Polskiego Towarzystwa Fizycznego.

W Zarządzie i Komisji Rewizyjnej Oddziału powtarzają się stale takie nazwiska jak: prof. dra Mariana Puchalika, doc. dra Józefa Szpileckiego, dra Franciszka Kumaszki, mgr Mariana Konopackiego, prof. dra inż. Stefana Węgrzyna, doc. dra Stanisława Glücksmana, mgr Józefa Wojtali.

W początkowym okresie w skład Zarządu wchodził również nie fizycy jak prof. dr Juliusz Bonder, prof. dr Jerzy Siwiński, prof. dr Zdzisław Trybalski, doc. dr Adam Macura, dr Tadeusz Szweda, dr Karol Lubelski.

Goście Oddziału.

Na posiedzeniach naukowych gościliśmy szereg gości zagranicznych ze Związku Radzieckiego, Niemieckiej Republiki Demokratycznej i Czechosłowacji. Goście krajowi fizycy ze wszystkich ośrodków wygłosili 26 referatów. Niektórzy odwiedzali ośrodek gliwicki dwukrotnie, a prof. dr Marek Kwiek nawet pięciokrotnie.

Oddział Gliwicki gościł również szereg gości krajowych nie fizyków i wreszcie szereg gości miejscowych nie fizyków.

Działalność organizacyjna Oddziału.

Z działalności Gliwickiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Fizycznego przede wszystkim należy wymienić działalność organizacyjną takich imprez jak zjazdy naukowe, okresowe posiedzenia naukowe z referatami, cykle tematyczne referatów.

Na pierwszym miejscu należy wymienić zorganizowanie w dniach od 11 do 14 września 1963. XVIII Zjazdu Fizyków Polskich w Katowicach z udziałem ponad 600 osób, w tym także fizyków z Bułgarii, Niemieckiej Republiki Demokratycznej i Węgier.

W otwarciu wzięli udział: Członek Biura Politycznego i I Sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Katowicach Edward Gierek oraz Przewodniczący Wojewódzkiej Rady Narodowej Ryszard Miessporek

Na Zjeździe wygłoszono 327 referatów i komunikatów. Prócz tego odbyło się 6 wykładów plenarnych. Członkowie Gliwickiego Oddziału wygłoszili na Zjeździe 28 referatów i komunikatów.

W okresie 20-lecia na 253 posiedzeniach naukowych Oddziału wygłoszono 264 referatów, w tym goście 48, przedstawiciele elektrotechniki i automatyki 44. Pozostałe referaty wygłoszili pracownicy Katedr Fizyki. Od chwili powstania grupy katowickiej w WSP mniej więcej połowa Referatów wygłaszana jest w WSP w Katowicach.

Działalność naukowa członków Oddziału.

Polskie Towarzystwo Fizyczne świadczy w początkowym okresie swego istnienia wywierało silny wpływ na rozwój prac naukowych w katedrach, których pracownicy byli członkami Towarzystwa. Zebrania Towarzystwa były miejscem, w którym przeprowadzono rozważania naukowe, prowadzące następnie do prac naukowych oraz referowano osiągnięcia naukowe. W późniejszym okresie rolę tę przyjęły na siebie seminaria prowadzone w katedrach. W ramach działalności naukowej pracownicy Gliwickiego Oddziału wygłaszali referaty naukowe nie tylko we własnym Oddziale, ale również w innych Towarzystwach. W szczególności udział członków Oddziału był sawsze liczny na urządzanych przez Polskie Towarzystwo Fizyczne Zjazdach. Na Zjazdach od czternastego do osiemnastego wygłoszono w sumie 56 referatów i komunikatów. W dalszych Zjazdach udział członków był równie liczny. Zmienił się jedynie sposób wygłaszania referatów. Ale i tu również członkowie Oddziału byli referentami niektórych prac np. w Krakowie referentem prac z akustyki był doc. dr Franciszek Kucsera, w Lublinie referentem prac z fizyki technicznej był prof. dr Włodzimierz Mościcki, z ferromagnetyzmu prof. dr Ludwik Koszowski.

W protokołach posiedzeń Oddziału mieści się część historii nauki gliwickiej, poczynania pracowników poczynawszy od dyplomu magisterskiego przez doktorat, habilitację i dalej.

W poszukiwaniu nowych form zainicjowano posiedzenia naukowe omawiające prace poszczególnych ośrodków i katedr oraz mające na celu zapoznać obecnych z dysponowaną przez nie aparaturą. Dotychczas odbyły się dwa takie posiedzenia: w Katedrze Fizyki Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach i Katedrze Fizyki i Chemii Ogólnej Śląskiej Akademii Medycznej w Zabrze-Rokitnicy.

Działalność popularyzacyjna Oddziału.

Główne nasilenie akcji popularyzacyjnej w szkołach średnich, referatów ilustrowanych filmami wypada na lata 1953-59. Niektórzy członkowie Oddziału brali w tej działalności bardzo aktywny udział.

W czasie ostatniej kadencji został zorganizowany przez Zarząd Głiwickiego Oddziału cykl wykładów z pokazami przeznaczonych dla młodzieży szkół średnich. W sumie odbyło się 9 wykładów. Przeciętna frekwencja wynosiła ponad 200 osób.

Gliwicki Komitet Olimpiad Fizycznych.

W związku z przekazaniem Polskiemu Towarzystwu Fizycznemu obowiązku organizowania i przeprowadzania Olimpiad Fizycznych, w Gliwicach utworzył się dnia 31.10.1951 pierwszy Komitet, którego przewodniczącym został obrany zast. prof. mgr Marian Konopacki, Od roku 1953 funkcję tę pełni dr Michał Kobyliński.

Z tabeli porównawczej 17 Olimpiad, jakie odbyły się w czasie od roku 1951 do 1968 wynika, że liczba uczestników w eliminacji pierwszej zmieniała się od 40 do około 300 i była największą w Polsce. Analogiczna liczba w eliminacji drugiej wahała się od 30 do 90. Na wniosek Gliwickiego Komitetu została wprowadzona od roku 1956/57 eliminacja wstępna, na której dawano zadania łatwiejsze, co miało na celu zainteresować szersze kręgi młodzieży. Ostatnio liczba uczestników eliminacji wstępnej wahała się od 300 do 400.

Pośród kandydatów, którzy przeszli w eliminacji drugiej, niektórzy zostali laureatami również w eliminacji trzeciej.

Zakończenie.

Kończąc krótki przegląd 20-letniej działalności Gliwickiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Fizycznego, należy zwrócić uwagę, że formy i środki działalności tego Oddziału zmieniały się z biegiem lat.

Potrzeba poszukiwania nowych form wynika z faktu, że struktura Uczelni i Katedr zmieniają się, zmieniają się ich formy organizacyjne. Planowane utworzenie na naszej Uczelni Wydziału Ogólnego, wymagające rozbudowy i przebudowy Katedr Fizyki w związku ze zwiększonym zakresem ich działalności, przyczynią się zapewne w najbliższym czasie do liczbowego rozwoju Oddziału.

Być może, że równoczesny dynamiczny rozwój innych uczelni, w szczególności powstanie i rozwój Śląskiego Uniwersytetu będzie wymagał w przyszłości pewnych zmian organizacyjnych w Gliwickim Oddziale Polskiego Towarzystwa Fizycznego.

TWENTY YEARS OF POLISH PHYSICAL SOCIETY, SECTION IN GLIWICE

S u m m a r y

The principal facts of the story of the Polish Physical Society, Section in Gliwice, have been discussed.

ДВАДЦАТЬ ЛЕТ ПОЛЬСКОГО ФИЗИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА
ОТДЕЛЕНИЕ В ГЛИВИЦАХ

Р е з ю м е

Рассматриваются главнейшие события из истории Польского Физического Общества - Отделение в Гливицах на протяжении 20 лет его деятельности.